

△ *V Praze 22. listopadu*

Toto dnešní moje moteto je věnováno svaté Cecílii. Vlastně ještě více četným ctitelům jejím.

Jak známo, je svatá Cecílie patronkou muzikantů. Byla římskou pannou. Byla dcerou bohatých rodičů. Dávala almužny chudým. Nechtěla obětovat modlám. Uvařili ji pak v nějakém kotle. *Tedy* ji jmenovali muzikanti svojí patronkou — to víte: muzikant a logika! Beztoho si vybrali zrovna tak také ještě svoje patrony ostatní, neboť jich mají celý kvartet: svatého Germana Pařížského, že byl biskupem, svatého Dunstana, že byl arcibiskupem, svatého Řehoře Velikého, že byl papežem, — mluvíme s nimi!

Prapodivný nárůdek, tenhle muzikantský, co do lebky, co do mozku, co do mluvy, co do chování! Když se někdo zeptá: „Kdopak je to?“ a odpoví se: „Muzikant!“, rozloží se na každé tváři úsměv. A když se k muzikantství přiznává některý z nich sám, vyklouzne to, jako by věru chtěl říci: „S odpuštěním!“ Cosi potrhleho, nepravidelného, nevypočítatelného je rozeštěno po každém muzikantu: usmívá se, a člověk neví nač, kývá hlavou, a člověk neví kam, dělá něco, a člověk neví k čemu. Král David pojednou chytne harfu a začne kolem oltáře tančit! Před lidmi, před celým světem — chová se tak některý rozumný král? A z podobných lidí dělají teď doktory filosofie!

Říká se, že prý je to „nervóza“, a ta prý vyrůstá z hudby zcela přirozeně. No — na Maxově „Svaté Cecílii“ není zrovna nervózu vidět! A Gabriel Max mívá „vidění“, a maluje tedy pravdu! Ale ať je si to konečně už co chce; smutné je, že je to chorobné muzikantství po světě tak rozšířeno: žádný národ není ho prost, žádné pohlaví, žádný stav, žádná rodina, ať vznešená, ať nízká, není před ním jista. Krále Davida už jsme

viděli, co dělal. Než — on měl přitom alespoň ještě „královskou harfu“; česká národní píseň nám však i vypravuje, že jistý „král, král — na *dudy* hrál,“ ba docela že

*Králová za času
vrzala na basu —*

to jsou přece obrazy tak už smutné, tak rozrušující, že navrhuju: přejdeme ku věcem jiným!

Když tedy svatá Cecílie s hudbou neměla nic, ale pranic co dělat, přisoudili jí páni muzikanti sami instrumenty co nejrozmanitější. Jeden si ji dal vymalovat s čelem, druhý s houslemi, třetí s harfou, čtvrtý sedící u varhan, pátý docela, chudinku, u klavíru — babylón! Ale, jen co je zase pravda, v náležité vážnosti svatou svoji patrónku mají: staví ji ve svatém svém kvartetě na první místo! Kdežto dnů ostatních patrónů hrubě si ani nevšímají, den 22. listopadu oslavují po celém světě. Obzvláště ale v Čechách! 22. listopad, a bez hostiny — to u nás nejde!

„Cecilku“ strojí na vesnici i v městečku kantor. Snad svým muzikantům za práci na kruchtě po celý rok neodměňuje se jinak, než že jejich děti ve škole řeže o něco míň než děti ostatní, snad muzikantům funus jak funus poctivě zůstane na vesnici po dvou, ve městečku po čtyrech šestácích dlužen, „Cecilku“ jim vystrojí jistě! Hned jak začne po žních objíždět přiškolené obce, aby vybíral dobrovolný desátek, myslí už na zásoby pro dva, pro tři své krmníky doma, a dne 21. listopadu se krmníkům těm odzvoní a k nim ještě několika husám a kuřatům, a dne 22. listopadu, odpoledního času, začíná hostina. Jejimiž prvními třemi jídly jsou neuprositelně: 1. hovězí polévka s jaterními knedlíčky, 2. bohatý žlutý, výtečně oškvarovaný hrách s pečenými jitrnicemi, 3. vepřová se zelím — a pak atd. — atd.! Mnoho se jí, ještě více se pije, povídají si, veselí se, mají se rádi — a někdy se přihodí, že druhého dne pan kantor na kruchtě vystupuje s tváří „netoliko smutnou, nýbrž i potlučenou, namodralou“...

Neboť potrhlý muzikant je vyhlášený rváč. „Kdo rád miluje

a rád pije, rád se rozhádá a rád bije“, a může-li být u muzikanta snad přece ještě někdy nějaká pochybnost, co je mu milejší: žena či *fagot*?, o *tom* nemůže být pochybnost pranicáká, že náramně rád pije! Muzikantova žízeň je *povznešena nad pochybnost každou!* Jí se lidstvo klonilo bezpodmínečně už před věky („pištcuov a hudcuov, trubačuov a kejdačuov žízeň jazerní“), jí se kloníme stejně bezpodmínečně také ještě dnes. Ba on sám muzikant uznává neobmezenou, ano tyranskou vládu její, přiznává se, že jí sloužit a se věnovat je jediným jeho cílem, na ní že visí celý jeho život, veškeré jeho umění — „Kterak bych dobře zadudal, ještě jsem pivíčka nebumbal!“ zakvílí, zaúpí on si z hloubi své duše.

Vezmi mu nápoj a on ti před očima seschne na pouhou nitku, jako pijavka vyhozená z vody na suchý kámen. Vezmi mu nápoj a on se vystěhuje z vlasti. Vezmi mu nápoj a on zapomene na všechny mravní zásady, na všechnu lidskost. Dnes máme tedy sv. Cecílie, kterýžto den se u nás považuje za počátek „předmasopustního reje“. Tento „předmasopustní“ rej je ale náhodou letos tím důležitější, že sám masopust bude až žalostně krátký, všeho všudy 35 dní, nebo, počítáme-li spravedlivě z každého dne na tanec 8 hodin, docela jenom 11 $\frac{2}{3}$ dní! Nu jakpak, čtenářko mladá, kdyby od sv. Cecílie do Popeleční středy muzikant například odepřením nápoje nahněvaný, žízní trápený takhle ani nezahud, nezafouk, nezakvik?! Po čtenářce běží mráz. Dobrá dušička její se domnívá: že přece není ani možná! No, já zase o muzikantech vím věci, a to z dob nejdávnějších, kdy muzikant byl ještě „přírodě bližší“, vlastní svoji náuru jevíval tedy nepokrytou —

Obzvláště jedna ta historie je znamenita! Vypravuje ji Titus Livius v IX. knize, 31. kapitole a přihodila se roku 443 po založení Říma čili 312 před Kristem. Je pikantní, vysoce poučná — no, nemusíte mne přílišně prosit, abych ji vypravoval, já už ji mám beztoho tadyhle, na stole rozloženu —

„Eiusdem anni rem dictu parvam praeterirem,“ píše Livius, „nisi ad religionem visa esset...“ pardon, pardon — a vidíte, že měl nebožtík Kopecký pravdu, když řekl: „Sedne-li učenost na člověka, bejvá pak hloupej. —“ Začneme ve svém a po svém!

Tenkráté, roku 312 před Kristem, oznámeno tedy „cechu flautistů“ v Římě, že beře se jim dávný privilej, dle něhož rok co rok měli v chrámě Jovišově míti velikou hostinu na útraty státní. Římské finance byly právě v mizerném stavu: všechno se dávalo na vojsko, umění mělo sušit hubu. Muzikanti ovšem protestovali; nic platno! Tedy se prostě muzikanti sebrali, opustili Řím a zavandrovali do Tiburu, ležícího nedaleko.

Teď bylo v Římě zle! Válka s Etrurskými měla už začít, bohové měli zbraním požehnat — udělají ale bohové něco, když se jim ani nezapíská? Ti jsou zrovna jako političtí výtečníci: přestaň na chvílku provolávat jim „slávu“, na kterou si zvykli, a vyvedou ti něco...

Římský senát vyslal do Tiburu tedy posly. Bytelně najíst se a napít že sice muzikantům nemůže dát; ale že jim všechno možné slíbí, za co stát nebude musit ani krejcaru vydat. A muzikanti odpověděli: „Takové sliby, pane hrabě T...“, pardon — pardon — pardon!

Tiburčanům bylo z toho již ouzko. Jak mocnému Římu honem vyhovět? I pokusili se tedy o muzikanty „obmyslem, hodícím se dobře k povaze těchto lidí“. Požádali jich, aby jim o slavnosti něco pěkného zahráli, a pak je uctili vínem, „jehož tato třída lidí obyčejně dychtíva bývá“. A když se muzikanti opili a usnuli, naložili je Tibuřané na vozy a odvezli do Říma, zrovna až na římské fórum. Bílý už byl den, ukrutný byl shon lidu kolem...

Ale muzikanti, vyspavše se zase do rozumu, neřekli: „Inu, když už se nám to jednou tedy stalo...!“, nýbrž byli stateční a práli: „Opili jste nás, zpitomělé odvezli jste nás, kam jsme nechtěli; ale svých práv jsme proto přece jen pranijak nezadali! A chcete-li vy pomoci naší, abyste ve příštích válkách byli silni a vítězni...“

A Řím musil popustit a muzikanti vyhráli pro všechny časy.

To si umíme hezounce vypravovat, já, čtenář a čtenářka, že ano? Sedíme tu pospolu pod čarou, jako sedávají hodná děťátka někde v koutě, a jenom si šepotáme. Nesmímeť příliš na-

hlas: „ti starší“ rozprávějí něco rozumného; ale přece chvíl-
kami vybuchne tlumený smích, zasyčí rozpustilost —

Venku nad čarou to tak divoce teď bouří! Vítr hučí a kvílí
jako zběsilý. My ale sesedáme si ještě blíže, přitiskujeme se
ramínkama, a špitáme si...

NÁRODNÍ LISTY 23. listopadu 1890

△ *V Praze 14. února*

Něco zcela postního — ba až mrazivého! A zvláštního: Mozartova lebka se mi koulí hlavou!

Po novinách zase jednou se toulá zpráva, že slavný anatom Hyrtl, žijící v Perchtolddorfu u Vídně, má Mozartovu lebku. Jakýsi čtenář vídeňský o tom pochyboval, redakce dopsala Hyrtlovi a choť starého učence odpověděla: „Zajisté nalezá se Mozartova lebka v majetku mého muže, dostalť ji od svého bratra; je však již odkazem určena městu Solnohradu.“ — Zpráva ta, jak naznačeno, neozývá se tu poprvé, a bývala sprovázena již nejdivnějšími novinářskými přídatky, jako že: „co by dal některý Angličan nebo jiný nadšenec za tu lebku!“ — a — nemýlím-li se tuze — bylo již i naznačeno, že skutečně děly se pokusy o získání její —

Rozumí se samo sebou, že přitom nikdo nevyslovil ani zdání možnosti, že by nějakému takovému nadšenému ctiteli, nebo snad docela „sběrateli zvláštností“ mohl se kup povést. Stejně rozumí se dále, že pakli vůbec v nějakých rukou soukromých, v rukou muže duševně tak vynikajícího, jakým je Hyrtl, musí relikvie ta nalézti bytu co nejuctivějšího. A konečně je nyní tedy již oznámeno, že lebka dostane se rodišti Mozartovu a bude tam pak chována v Mozartovu muzeu vedle památek jiných, Mozartova spinetu, jeho rukopisů, zamilovaných listů, klobouku, kabátu atd. Ale — neběží mráz přece jen po těle? „Nalezá se v majetku“ — „dostal ji“ — „je odkazem určena“ — upadl snad Mozart po své smrti do otroctví? stal se věcí dadnou? prodajnou? — Na mne to sáhá! Snad sahalo totéž na vídeňského čtenáře, který se pravdy dotazoval. A snad někdy i sám „majitel“ anatom, vezme-li lbi tu do ruky, cítí v lokti jakousi nevrlost a v dlani palčivost —

Dejme tomu, že lebka podobně slavného muže dostala by se

do nějakých rukou jiných! Nebo položme ten případ zrovna na lebku Mozartovu!

U jejího majitele je sezvaná společnost; snad vážná, snad veselá. Dojde řeč na poklad domácího pána; týž neodolá prosbám — čekal již na ně — a přinese lebku. Hustý, bílý, slabě stříbrem protkávaný závoj se odstraní. „Ah!“ — „Brr!“ a polovina ramen se zachvěla; okamžik ticha, pak lehýnký úsměv ve tvářích.

Začne se rozprávět o Mozartovi, o jeho dílech, která každý povinně velebí, o jednotlivých áriích, z nichž ten onen umí některou i pozahvizdnout —

„Prosím — kterou árii Mozartovu ráčíte považovat za nejmilostnější, totiž nejlyričtější, nejsladší —?!“

Okamžik přemýšlení.

„Já Taminovu — víte, když princ se dívá na obraz Paminin — jakpak jsou honem ta slova —“

„Ó já — nejkrásnější je přece jen hned ta nejprvnější v Únosu ze serailu, ta Belmontova, C-dur“ — „Zde mám tě tedy zříti...“ Vůbec Únos ze serailu! — Únos ze serailu! Jako když svěží vodopád hrne se z horského jezera, mladý, bujný, šumný, zářivý —“

„Mne zase unáší árie Zuzančina — Figarova svatba, jednání IV, zahradní scéna — v pravém slova smyslu unáší: je to neodolatelný proud náruživosti, tak sladké, tak teplé — jako když dýcháš vonný večerní vánek letní —“

„Pánové — nezapomínáte snad zcela na Zerlinčinu ‚tanečnická‘? Tať přece nejsvěžejší ze všeho! Dětinná, prostá, veselost z ní zrovna tryská — ‚Giovinette, che fatte all'amore, che fatte all'amore — Vy dívčiny, stvořené k lásce‘ — Mozart sám nazval tu árii ‚svěží kyticí na prsou dívčích, s níž letmá stuha vlaje‘!“

„Eh — já nevím: mně vůči té lebce nezdá se pranic hezké!“

Společnost se již osmělila. Jednotlivci přistupují. Jeden se zahledí do prázdných lbích důlků. Druhý položí ruku na leb.

„Kdepak asi sídlí dle Galla tedy ten talent hudební?“ a ohmatává.

„Pranic zvláštně to nezní — to je divné!“ míní druhý, „vtipnější“, a klepá ještě jednou kotníkem do lbi.

„Tahle profilová je ze všech uveřejněných nejlepší!“ praví domácí pán, který byl mezitím přinesl několik rytin, podobizen to v plnozoru i profilu. „Je dle obrázku staršího ryta, nalezajícího se na jakés klavírní skladbě jeho.“

„Račte dovolit — zdali by člověk doved si tedy domyslit —“

„Pravda! — Vskutku to jde! — Zdalipak je panstvu ale tedy známo, cože Mozartovi vyvedla zpěvačka signora Malerbi, která ho po delší dobu žárem svým zrovna šířala a kvůli níž paní Konstance tolik slz se nacedila? Učinil pro ni mnoho, a ona ho pak, sprostě a nevděčně, vůči jinému svému ctiteli nazvala „un piccolo grifo raso“ — oholeným rypáčkem sviňským —! Hrubé, sprostácky hrubé; avšak, když se člověk podívá, tu vskutku —“

Děsné! Nebyly by ale podobné scény možny? A mnohem horší? Jest-li kde, zde je přece výmluvný kazatel proti našemu surovému způsobu pohřbívání, proti tomu, že dáváme těla mrtvých ohlodávat červy a plísní! Jak mravně vysoko nalezá se nad námi pohan Hindu, který postaví hranici na břehu řeky, dá mrtvolu plamenem spláknout a popel pak rozhodí po vodě a vzduchu!

Nechtěl bych mít ve svém „majetku“ lebku nějakého slavného muže! Chtěl ty bys, čtenáři? Například lebku Kollárovu? A dát ji pak Muzeu „prezentem“? Co by tam činila? Poučila by někoho? Povznesla? Potěšila? Dejme tomu, že by stálo někde ve světě muzeum veliké, třeba všelidské, v něm lebky velikánů ze všech národů a věků. Že by tu byli Kálidása a Háfis, Izaiáš a Homér, Euripides a Sofokles, Shakespeare a Calderon, Dante a Michelangelo, Petrarka a Anakreon, Raffael a Fiesole, Gluck a Beethoven, Glinka, Pallestrini a Rossini, Gundulić, Mickiewicz, Komenský, Sokrates, Newton — všichni, všichni, kdož povznášeli lidského ducha a ozařovali lidské srdce, v dlouhých, oblých řadách, patro nad patrem, a jejich oční důlky by hleděly na tebe, a jejich prázdné kosti licní by se šklebily — nebyl by to nejpálčivější políček všemu idealismu? nebylo neodolatelné vyzvání k materialismu: „Užívej — užívej!“ Užij třeba tedy i krásných děl vytvořených těmito lidmi, když se ti líbí a pokud se ti líbí; nač ale vlastní

touha po vyšším, nač šírat se nadšením? Snad jen abys se stal hodně brzy také takovou pošklebou —? —“

Nechtěl bych obzvláště ale Mozartovu lebku mít! Ba ani vidět ji nechci! Bylo by provždy pro křišťálově čistém dojmu jeho hudby! Již teď, při pouhém domyslu, mi sama ta zpráva o jeho lebce vadí. Jako bohatá, téměř na vzduchu navlečená girlanda houpaly se mi vždycky myšlénkami Mozartovy nesmrtelné melodie: teď jako by mezi nimi visely drobounké lebky. A kdykoli jsem si na Mozartovu hudbu, třeba jen na dva tři tóny z ní vzpomněl, ihned mi vždycky bylo, jako bych za květnového času byl v rozkošném sadu, brčálově zeleném, s rozkvětým, svěže poroseným bezem, s bujně vonnými narcisemi, — teď ale mi tam, v stínu klonících se křovin, stojí postava v kroji minulého věku, v hnědém kabátě s kovově svítícími se knoflíky, s vyšíváním modravým puntem a mezi rameny — s umrlčí hlavou! — Představa ta ovšem asi brzy zase se rozplyne, nemá podstaty; ale kdybych lebku viděl, potrvála by nejspíš provždy.

K jedné věci přilehá divoká ta představa arci zase dobře. Hned co na hocha působila na mne Mozartova hudba — a tenkrát panovala v pražských domácnostech skoro výlučně — i nejsladšími, nejveselejšími motivy svými vždy jen dojmem elegickým: nemohl jsem se nikdy ubránit smutku. A jak s tím souhlasí faktum, že Mozarta téměř šírala nespokojenost vnitřní, že do okamžiků nejbujnějšího veselí vtírala se mu těžká mysl, že všude a všude sprovázela ho myšlénka na smrt!

A podržme na chvíli dobrovolně ten výše uvedený obraz: postavu s umrlčí hlavou!

Mysleme si Mozarta za oné noci, kdy dle vlastního vyprávění* složil tu obrovitě velikou, tu neslýchaně rozrušující hřbitovní scénu k Don Juanu.

Mozart přišel pozdě od hostiny domů. Nalezl na svém stole v zapečetěné obálce konec textu, jež byl Lorenzo da Ponte po úmluvě přepracoval. Odevřel okno dokořán do letní, modré noci, aby vzduch proudil do světnice, a nedočkavě četl.

* Užitého mnohými novelisty, nejlíp Möríkem v povídce „Mozart na cestě do Prahy“.

Náhle sáhne na klavír — akord — Mozart cítí, *ted'* že byl udeřil na to pravé, za *tímto* akordem že číhá celá legie děsů a hrůzy...

Péro chrastí — paličky not se kmitají — ...

Don Juan s hlasitým smíchem přeskočil zeď hřbitovní. Šlape po hrobech, hádá se s druhým nočním tulákem, Leporellem, vypravuje s pustým chechtotem o nových dobrodružstvích — vtom zazní od hrobky komturovy děsné, ukrutné:

Tvůj smích ti zajde dřív, než vzejde ráno!

„Jakoby z dalekých končin hvězdných padají tóny z pozounů stříbrných, studené jako led, lámající kosti, řezající do duše...“

Stojí vám před očima postava s umrlčí hlavou?

NÁRODNÍ LISTY 15. února 1891

I

Naše bechyňská „pověst o Bláníku“ opakuje se u mnohých národů. Vždyť i nebozí Lužičané vypravují si šeptem doposud, že „až nastane ten boj poslední, vyjdou z Plonické a Hradecké hory“ — nevím v okamžiku, píšou-li jména správně — „zakletí tam vojíni a zaženou Němce až za Rýn“. „Německo bude pak tak malé, že se pod jedinou hrušku vejde.“ — Ach ti Polabané! Pořád se s Němci „smiřovali“, pořád „kvůli božímu míru“ punktovali s nimi nové a nové smlouvy, „jen ještě to“ a „tedy ještě tenhle ústupek — ale už poslední“, až by se dnes již sami všichni do stínu nějaké hruše vešli!

Zvláštní „blánickou“ pověst nalézám ale u Litvínů. „Tam v jednom vrchu sedí litevský král, na zlatém trůnu, kolem něho sedm vojevůdců. Král a vojevůdce jsou pohříženi v tvrdém spaní. Ale neprospějí tak do věčnosti: v hoře je s nimi malý ptáček, který neustále zobáčkem do horské stěny klofá. Téhož dne, kdy ptáček horou proklofá otvor, dosti veliký, aby jím projítí mohl muž, probudí se král a jeho vojvodové... atd.

Kdož sobě nevzpomene ihned na krále: národ český, a na neunavné ptáče: českou národní píseň! Národ spal a zdálo se, že spí už do věčnosti. Celá hora neštěstí byla ho zasypala. Kámen ležel na ústech a ta nesměla hlesnout. Nikdo nezvěděl o jeho snech, bolestech, tesknosti a touze. Jenom ta prostá lidová píseň drala a drala se z prsou, jako dech za dechem... klofající ptáče.

Po česku a jasnou prózou pronešené myšlenky „páni“ se báli, písni či hudbě „toho lidu“ nechávali průchod. A přece pravila píseň naše národní vše, co by vůbec byla mohla ústa pronést. Celá bytost národa a celá ta těžká, nejhorší doba naše vyhlížela z ní jakoby ze zrcadla. Nekonečný stesk. Touha — touha po kusu lásky ve světě. Duše něžná, měkká, plná nevý-

slovné dobroty. A náhle zas zavejsknutí do všeho smutku, náhle zvonivý, stříbrný smích — důkaz neumořitelné síly, výšleh plného života.

Hlavní ráz ovšem: tesknota, touha. Prosím, nechte si myslí svojí tichounce, jen tak pro sebe proznít kteroukoli z nejznámějších, „otřelých“ písní našich: „Horo, horo, vysoká jsi“, „Ach není tu“, „Daleká, široká pole“, „Támhle je háječek“, „Synku, synku, oral-li jsi“ — kteroukoli! Nebo: naslouchali jste už někdy takové písní zpovzdálí, ze zákoutí, když ji jednotlivec, muž či žena, pro sebe zpíval? Nebo naslouchali jste jí, procházejíce se o samotě v polích, když ji hudba dole ve vesnici hrála? Já si nemohu pomoci — mně se pokaždé hrdlo zdrhlo! Vždyť ale přece nejsem z jiného těsta nežli vy ostatní!

Český muzikant šumařil od domu k domu, táhl dál a dál do světa — on ani nevěděl, cože všechno tam venku světu vypravuje o svém lidu doma! Co as hlav při zvucích jeho klarinetu, houslí a trubky, často tak neumělých, ba skřípavých, co as hlav náhle k prsoum skleslo, dojatých čímsi neznámým, nevysvětlitelným!

Roku 1863 zdržel jsem se v Augšpurku. V hostinci U zeleného stromu seznámil jsem se navečer s jistým tamějším úředníkem továrním a ten mne pozval, abych přišel následujícího odpůldne do předměstí Lechhausenu, že prý tam uvidím několik dělníků krajanů a zároveň poznám, jak augšpurští továrníci starají se o hmotné blaho svého pracovníctva. Skutečně již tenkrát měli tam po továrnách co nejrozmanitější dobročinné instituce dělnické a mají dnes odměnu za to: nikde po Německu není tak málo „sociálních demokratů“ jako v Augšpurku.

Vyšel jsem si tedy druhého dne severním směrem z města k říčce Lechu a hned na mostě přišel mně v ústrety nový můj známý. „Neřekl jsem ničeho o vás krajanům, ale uvidíte jich tam víc, nežli jsem včera myslil: přišli čeští muzikanti. Hanebný kvartet, víte, ti chlapi neumějí nic; ale já nevím — kdykoliv přijdou, přece je poslouchám, a jsem přitom tak nějak smutný...“

Pobavil jsem se chvíli s krajaný, dělníky i muzikanty. Dal

jsem si také několik písniček zahrát. „Zdalipak hrajete někdy taky jen sami sobě, když se vám v cizině stýská, někde tak o samotě?“ — „Málo!“ — „A to máte asi už nějakou oblíbenou? Jakou?“ Chtěli hned spustit. „No počkejte! Já musím už zase zpátky do města. Odtud z továrního sadu vidíte zrovna na cestu — až budu tamhle blízko u řeky, spustíte!“

Šel jsem, ouřadník Němec mě doprovázel. Docházeli jsme břehu, vtom za námi v dálce klarinet zasviští a trubka zahlaholí —

*Což je ta cesta tvrdá orat,
tvrdá orat —*

zabědovalo vzduchem. Vyhrkly mi slzy. A Němec se zastavil a zahleděl do proudící vody.

Slova té písně, jakkoli pěkná, ve své prostotě dojemná, daleko a daleko nevystihují sílu tesknoty a touhy, jaká je tu v nápevu či „hlasu“. Hudebním hlasem rozkvétal cit celého národa, byť i neuvědomělý; slovo bylo ostýchavé. „Slova pravé národní písně jsou jen smysl a výklad hudebního její hlasu,“ praví Erben. Někdy arcí národní pěvec slovo i hudbu z prsou svých vyváží najednou; obyčejně však je tu napřed hudba a ta padne do duše pěvcovy a vyvolá si teprve slova. Ba, při české písni můžeš i povahu hlavního nástroje poznat, který působil na cit pěvců; není věru těžko při písni „Červená růžičko“ vyslyšet flautu nebo klarinet, při „Měla jsem holoubka“ housle, při „Kýž je možná do tvojí komůrky“ trubky, při „Na těch kolodějských lukách“ dudy atd.

Hudba mohla u nás jediná směle rozkvést, proto ta síla nevyrovnatelných, kouzelných melodií; text zde jenom sekundoval. Arcí věrně. Že hlavní ráz hudby byl elegický, byla elegická i slova. Písni našich, které hned začínají slůvkem „ach“ nebo mají je ve svém prvním, nejdále druhém verši, je do *set*. Ale vzdor tomu pouhému sekundování nemusíme se přece jen za svoje národní texty stydět. Snad jim dobrý Alfréd Waldau i ublížil*, že je, kde vůbec jaký, šmahem do němčiny přeložil;

* „Böhmische Granaten“; dva silné svazky.

ale pro vše vpravdě poetické a národně přítom svérázné tak jemností Siegfried Kapper ve svých „Böhmische Melodien“ podal světu skutečné perly. Mám také sám sešiteček svých opsaných zalíbených, těch „nejpěknějších“. A tvrdím směle, že není v umělé poezii (nejen naší) *nic* pěknějšího nad příkladně naši českou:

*Ach, té mojí lásky
neuhasí ve mně
ani ten deštiček,
ani ten deštiček,
co se přes les žene.*

*Ty hvězdičko tmavá,
kdybys slzy znala
a měla srdíčko,
má zlatá hvězdičko,
jiskry bys plakala! —*

Ptáček klofal — klofal. Až skutečně byl v hoře otvor s velikosti muže. Muž vyšel do života.

Dnes ukazuje týž světu již práci svých rukou. Postavil jí stánek u matky Prahy, tam venku ve stínu zelených stromů, po nichž rozseto slavíků jako zvonků, pod klenoucím se nebem, z něhož skřivánčí písně prší dolů do lidských prsou.

„Národní výstava“ budí radost a jásot — *kde je národní píseň?*

Není jí tu!

Po pískové výstavní stezce kývají se dva dudáci-starci a dudají písně národní; blaženě se přítom usmívají dudáci i posluchači, ale — „kuriozita“! Pod lehkou střechou jednoho z výstavních pavilónů zpívá při cizím nám již zvuku moldánek zpěvačka naše národní písně cizím jazykem — „kuriozita“! Kde je ta národní píseň naše ve své podstatě, ve své síle?

Ani zde snad nemůže být. Ona sama, přenešena sem jakkoli, činila by tu vždycky jen dojem nebohého ptáka v kleci, a přesto již zase jen dojem „kuriozity“. Mohla by se ve výstavě, v některém oddílu a koutě, arci tlustými veršovanými knihami

a silnými svazky not znázornit alespoň co do své kvantitativní váhy. Mohl by také v oddělení výtvarném stát krásný její obraz nebo její krásná socha. Jako Vojtěch Begas namaloval proslulou personifikaci „Národní píseň“, mohl český sochař podat „Českou národní píseň“ — vždyť má svůj charakter! A připojit co pandán třeba „Českou pohádku“ k tomu. Ano třeba podat i celou řadu personifikací jednotlivých, s počátečním nebo jiným význačným veršem co podpisem: „Škoda toho milování“ — „Osiřelo dítě“ — atd.!

Zkrátka: *není* tu národní naše píseň. A kde je tedy dnes ve své síle? V našich prsou? Na našich rtech? V naší domácnosti? V českém kraji?

Musili byste jít daleko — *daleko* od Prahy, než byste ji našli! Schovala se jako uděšené ptáče někam do odlehlých křovin, a snad by i tam ještě ztichla při vašem kroku...

Naposledy si zajásala, zavířila, ano zabouřila — v letech šedesátých, když národ vstupoval odhodlaným krokem do života. Po řadu let, snad po celé desíletí jsme se tenkrát v národní písni zrovna koupali, hlaholila na všech stranách, zvonila na všech rtech — pak utichala — utichla — A dnes je tak ticho, ach bože, vždyť je *němo* po českých krajích! Hrozí srdci nezměrná ztráta!

II

Bylo tedy s naší národní písni jako s ohněm. V letech šedesátých, jak to Dante ve svém Ráji praví: „Poca favilla gran fiamma seconda“;* po nich jako v Čechově písni, „když jiskry už jen troud pak obskakují“. První národní nadšení se spláкло, pod jeho popel padla národní píseň.

Kdepak se dnes při domácí či polní práci, při procházce atd. ještě zpívá? Naposledy jsem slyšel zpěv venku v polích, při žatvě, asi před desíti lety, v zapadlém jižním koutě české země. Jinde jsem slyšel jen frkání lokomobil a klepání mláticích strojů, vedle kterých se do zpěvu nechce ovšem ani ptáku ani

* Paradiso I, 34. — V překladu Vrchlického: „Žár veliký se z malé jiskry vznítí.“

člověku. Soudě pak dle pražských služek, které sem přicházejí přece ze všech krajů, nezpívá se vlastně už nikde. Beru opět za měřítko dobu desíti let. Jsem ve mnohých věcech konzervativní, například co se týče bytu, a bydlím po uvedená leta v tomtéž pořád domě! Ale za celou dobu byla tu jediná služka, asi ze čtyřiceti, která si zpívala, až se rozlehalo! Veselá holka; k muzice v neděli musila, kdyby ji to hlavu stálo; paní s ní měla kříž a vádu bylo slyšet obden: ale přece jen nedošlo k výpovědi a také každý soused mimojda se na holku pousmál — „kdo písne v prsou má, je člověk dobrý“.

Ubyvání národního zpěvu pozorováno arci již před lety šedesátými. K. J. Erben žaluje roku 1864, v předmluvě ke druhému vydání *Písni a říkadel*: „Pozoruje se vubec, že od roku 1848 lid náš selský, zvláště v krajích severních, méně zpívá, nežli zpíval předtím; kdež jinde na žních a při hrabání sen i otav pole i luka se ozývala zpěvem, pracují nyní mlčky, jen ledabylé žerty provozujíce.“ Trochu, trošičku se Erben mýlil, myslím. Zpěvu ubývalo již dříve. Erben dobře praví, že „zvláště v *severních* krajích“; tím úhlem světa je však dle mého mínění označen pramen a jasně udána pravá příčina. *Němota přichází k nám ze severního Německa*. Tam je ticho, úplné, hrobové, děsné. Až Němcům samým je přitom k pláči teskno. „Slyší-li se někde pod širým nebem veselý zpěv,“ naříkají německé časopisy právě teď v žalobném chóru, „*najisto* jsou tam dělnice a dělníci polští; dělník německý je němý.“ Kde je tam proces germanizace dokonán, vymřela píseň. Hrdlo je prázdné, rty jsou strnuly a v prsou je strašidelně pusto. Odnikud ve světě neozývá se tolik stesků na surovost a sprostáctví lidu jako ze severních Němec, najmě z Berlína.

Z německého severu rozlezla se němota také pak do německého jihu a vedrala se i k nám do Čech. Jmenovitě do krajů tak násilně teď poněmčovanych, na jejichž obyvatelstvo číhá jižjiž nejen národní, nýbrž i mravní zpustlost.

Jsou pak arci ještě jiné četné, vedlejší příčiny, pro kteréž česká národní píseň teď hyne: zcela všeobecné i speciálně české. Zápas a neúspěch náš politický. Neutěšenost domácích našich poměrů. Vřava stranická, dostávající se do všech

spolků, společností, rodin. Chrkání továrních komínů v našich sídlech městských a svištění strojů v širých polích. Trochu přesycenosti z vylíčených již let šedesátých. Úbytek hudebního vychování na vesnicích a vymizení lehkých, samostatných nástrojů (kytary, drnkačky, harmonik) v městech. Sociální nynější zápas světový, při kterém inteligence dosud téměř jen přihlíží a prostý lid nechává napospas těžkým klamům a žhavým náruživostem. Jakýsi k tomu ještě dobrovolný kosmopolitism mnohých — „a kde národnost se blíží k světoobčanství či světoběžnictví, tam nelze najítí národní uměny,“ jak řekl Čelakovský. Lnutí mnohých českých skladatelů k programové hudbě německé, následkem kterého nedostane se do lidu ovšem ani jediná „v sobě uzavřená“ árie nová, z ducha národního vzešlá, nebo mu alespoň příbuzná, a vyzývající prostomyslného pěvce ku slovním zas projevům atd.! Račte, libo-li, vzít kteroukoli z pêle-mêle uvedených zde příčin v úvahu a přisvědčíte, že každá je s to těžce přitlumit lidovou píseň.

Zato ale neuznávám příčinu jinou, která bývá uváděna co příčina hlavní a rozhodná. Mizení národní písně je prý výsledkem pokračující, obrušující, srovnávající lidské vzdělanosti. Jako prý mizení národního kroje, národních tanců atd. V tom je, pánové, malinký omyl! Kroj, tanec jsou věci zevnější, veřejné, společenské; na těch „kultura“ může brousit. Převléknu se třeba do kroje světového, abych se lidem nestal nápadným; ale přitom zůstanu pod šatem *já*, zcela určitá, *česká* osoba. Národní písně pak jsou dokladem té mé osobnosti; zpívám-li si pro svou vlastní nebo pro svých milých radost, pro svou potěchu některou z nich, je mně, jako bych ji byl v tom okamžiku *udělal já*, nápěv i slova. Snadže některá se pozapomene a jiná vyjde z oblíby, z módy; ale povstanou po ní zase nové, které jsou zcela týmž zase duchem prodchnuté a *zcela zase moje*. Tak je to, pánové: národní píseň není knoflík u vesty! Ta je částí naší duše — a my veškerými silami, co nám jich bohem dáno, musíme chránit a bránit tu *českou* duši svoji!

Ale jak ji tedy chránit? A je vůbec ochrana možná? *Ještě.*

Jakmile jsem se uvědomil, že to ono je podstatnou částí mé bytosti, mého života, budu to chránit. Člověk neuvědomělý je vydán náhodám, člověk uvědomělý je obklopen tvrzí své vůle. My Slované máme obzvláště vhodných zbraní. „V duchu národním, tj. v tom vlastním zalíbení Slovanů v hudbě, i v ohebnosti jazyka slovanského leží jistota, dokud Slované Slovany budou, že písňě jich národní nikdy nevyhynou,“ praví Erben. *Dokud Slované Slovany budou!* Nu a my přece jimi *budeme*, poněvadž jimi *chceme* být, a poněvadž když národ něco *mravného chce*, nikdo ve světě nedovede ho v tom umořit!

V české národní písni je nezměrný hudební a slovní, vůbec umělecký i mravní poklad — kdepak je ten blázen, který by jej odkop! ? Že lid *chce* zpívat, tomu nasvědčuje, že i v hluku měst má měsíc co měsíc nějakou svoji oblíbenou, novou zas píseň. Ovšem — odrhovačku; ale vždyť se právě o to jedná, dát také hudebnímu vzdělání a hudební chuti lidu patřičný směr! Národní píseň je tu ale najisto nejlepším, nejpřirozenějším pomocníkem; podporujme ji!

Ta podpora může být tisícero násobná. Každý skladatel může hledět vniknout do její hudebního ducha a hledět vyniknout skladbami, které tomu duchu odpovídají. Ať si jen žádný z nich nemyslí, že je malicherné a nehodno skládat „pouhou píseň“, když člověk dovede složit třeba i symfonii! V tom ohledu učinil nebožtík Procházka, kapelník vojenský a skladatel krásných polek, znamenitý výrok. „Ano, ano: symfonii dovede složit každý, kdo se něčemu naučil; ale dobrou polku složit — k tomu patří talent!“

Zacházejme uctivě se svou národní písni, a ihned bude ona si jinak zas vykračovat. Ovšem, ne znovu *přehánět*, ne znovu se v národních písniích zrovna *koupat*, neužívat jich *do přesycení, do nechutě!* Však ona si pak písnička najde pravé místo! V našich osamělých, veselých či těžkých chvílích. V kruhu rodinném. Při vhodné náladě u veřejnosti. Malý pianista nalezne ji ve své „škole“. Služka zašveholí si ji při práci, beze strachu, že se jí proto vysměje nějaká „milost“ - husa. Kolovrátek na dvoře nám ji zahraje občas. Hudební sbor na ulici vlije ní oheň do našich kroků. Naši hospodští „národní pěvci“ umístí si ji do

repertoáru co veselý a příjemný přídavek, například „po vyvolání“. Zpěvácké spolky upraví si ji pro koncert. „Populární koncerty“ dají si ji na program, třeba někdy i jako se děje v Německu, kde každý takový koncert končí „směsí národních písní“, zpívaných jednohlasně *obecenstvem*. Atd.

Arci, pro pěstování národní písně jsou dvě instance hlavní, bez nichž se neobejdeme.

Škola.

Asi před týdnem stála v našich Národních listech tato „výstavní novinka“:

„Před odjezdem dostalo se panu arcivévodovi ovace zvláštního rázu. V tu chvíli, kdy blížil se k hlavní bráně, přijely do výstavy školní dívky z Modřan. Řídící učitel tamější zastavil ihned dívky a na jeho pokyn zazpívaly tyto ve čtyřhlasém, pěkně nacvičeném sboru národní hymnu. Arcivévoda byl neočekávanou touto poctou malých školákův a školaček mile překvapen, a vysloviv svůj obdiv nad neobyčejnou secvičeností dítek, poděkoval panu učiteli velice vřele.“

Pěkné! Věřím ochotně, že měl pan arcivévoda radost. Že ještě větší měly děti. A jsem přesvědčen, že největší měl pan učitel. Ale — otázka: Dovedly by tytéž děti zapět stejně dobře nějakou českou národní píseň? Pěstuje se vůbec v české škole národní píseň? A pěstuje se také náležitě zpěv *jednohlasý*?

Neznám to, nesmím určitě mluvit. Ale pozoruju pražské děti. Snad sobě každý povším, že zpěv je při nich věc velice řídká. Někdy některé začne, začnou třeba dvě, ale po málo taktech je konec: nejde jim to. Teprv když je jich celý sborek, dozpívají ku hře píseň. Každé zná jenom některý hlas, a ten mu v sólu „nezní“: dítě cítí jeho neúplnost.

Pěstování zpěvu vícehlasého ve školách vyšlo ze Švýcar; odtud přešlo do škol německých a z těch teprv k nám. Ve švýcarské škole ale pěstuje se stejnou měrou také zpěv jednohlasý a dítě umí řadu pěkných písní, jež samostatně a rádo zpívá a pro celý život *podrží*. Jsou to písně národní nebo prostotou jim podobné. Děje se podobně u nás?

Nevím. Ale praví se mi, že na píseň národní „čas nestačí“. Pan učitel má prý co dělat s předepsanými mu úřadně zpěvy,

pak se zpěvy kostelními a cvičí obé pilně, aby se mu nevytýkala „vražnost“. Zbude-li času, cvičí se prý ještě nějaká takzvaná „skladba učitelská“, jížto literaturu hudební obohatil pan učitel sám, nebo jeho představený, nebo jeho kolega atd. To nechť se všechno třeba činí: ale zanedbávat národní píseň je prostě hřích, páchaný na svěřeném dítěti, na příštím jeho vnitřním životě!

Nezanedbávejte nám ve škole píseň národní! Národní píseň je třeba někdy přeupřímná, nevyhýbá se ani hrubému slovu; ale je *vždycky* mravná — čistý, nezkalený pramen! Nejlepší ochrana proti moderním, střídavým, oplzlým odrhovačkám! Vybírejte si třeba, ale jenom nebuďte ouzkostlivi, a především: nebojte se ani lehkých nějakých narážek milostných — těch si dítě ani nepovšimne! Co malí hoši jsme zpívali o „Andulkách“ a „Mařenkách“, o „rychtářovic Kačence“ a „mlynářově Pepičce“, že to bývalo přes tři domy slyšet, a přece nás proto čert nevzal! —

Druhá instance: *rodina*.

Tu je ale ovšem těžko, téměř nemožno mluvit. Nemá-li matka sama citu pro národní píseň, nedovede ho dát také dítěti, ba nedovede mu dát citu vůbec!

Zkušenost člověka naučí, čímže mu může být v životě národní píseň.

Měl jsem sám osudy dosti pestré. Případy z nich těžké, okamžiky zrovna zoufalé. Zpočátku, dokud člověk trne ještě pod plnou tíží dopadlé rány, má bolest arci sólo a zdá se, že ani nepomine. Pak — znenáhla — hlásí se jakás otupělost — nato už odhodlanost —

Přijde pak okamžik, kdy zadívám se do modra. Duší mně mimoděk zazní tři čtyry takty některé z nejtesknějších našich písní — nápěv jen, ne slova — a najednou zdá se mi, že neštěstí zakleplo černými křídly, že teď právě švihlo sebou v dál — daleko, daleko až tam někam za mlhavý Petřín — —